

מבשר טוב

ס"ג

פרשת בחקותי

תשע"ה

עיה"ק ירושלים תובב"א

מאמר שתהיו עמלים בתורה

א

הקדמת הקושיות בענין אם בחוקותי תלכו וכו'

אם בחוקותי תלכו, ואת מצותי תשמרו, ועשיתם אתם. ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וגו', והשיג לכם דיש את וכו' (ויקרא כו, ג-ה).

וידועה הקושיא שתמהו המפרשים, ממה דקיימא לן הלכתא בכל דוכתי (קידושין טל: וש"נ) 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא'. וכדילפינן לה בפרק קמא דעבודה זרה (ג.) מקרא (דברים ז, יא) "דכתיב 'אשר אנכי מצוך היום', היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם ולא היום ליטול שכר" ע"כ.

וצריך עיון אם כן בייעודי השכר שבפרשה זו דידן, המובטחים על קיום המצוות בהאי עלמא, ונתתי גשמיכם, ונתנה הארץ יבולה, והשיג דיש את בציר וכו', שיש בהם תשלום שכר בהאי עלמא, וצריך עיון.

ובמדרש (רבה לה, ז): "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אתם. א"ר חנינא בר פפי, אמר להם, אם שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם" עכ"ל.

מבואר דרשת רבי חנינא בר פפי, מלשון הכתוב "ועשיתם אתם", שנכתב חסר ו', למידרש שאם שמרתם את התורה, יקוים בכם "ועשיתם אתם", כמי שאתם עושים את עצמכם, "והריני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם לפני".

והדברים צריכים ביאור כמובן, כיצד שייך זאת שאתם עושים את עצמכם, ומה הכוונה בכך שמעלה עליכם כאילו עשיתם את עצמכם לפני. והמדרש כמו סתום, וכבר נדבר בזה כ"ק אאמו"ר זצללה"ה בספה"ט חלקת יהושע פרשא דידן בכמה דרכים, עיינן שם.

ובפירוש רש"י (ריש הפרשה): "אם בחוקותי תלכו. יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר 'ואת מצותי תשמרו', הרי קיום המצוות אמור. הא מה אני מקיים 'אם בחוקותי תלכו', שתהיו עמלים בתורה" עכ"ל"ק.

וקשה, שאם הכוונה 'שתהיו עמלים בתורה', מדוע אמר 'אם בחוקותי תלכו', ומה ענין 'עמלה של תורה' אצל 'בחוקותי תלכו'.

ודו"ז זצללה"ה בספה"ק ארון עדות פרשה דידן (דף רמב.). תמה בדברי רש"י, שהגם שאין יכול להתפרש 'בחוקותי תלכו' על קיום המצוות, שהוא כבר אמור, אכתי אין זה מוכרח להתפרש שתהיו עמלים בתורה. וזל"ק: "וקשה מנא ליה זאת, ולא כמשמעו שישמרו חוקות התורה. ואי משום שנאמר אחר כך 'ואת מצוותי תשמרו', הלוא מצינו בפסוק 'חוקים' אצל מצות, 'וישמור משמרת מצוותי חוקותי' (בראשית כו, ה). משום דמצוות לחוד וחוקים לחוד, כפירוש רש"י שם" עכ"ל"ק.

וכוונת קדשו למ"ש רש"י שם: "מצוותי – דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות, כגון גזל ושפיכות דמים. חוקותי – דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם, כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז, שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחוקותיו על עבדיו" ע"כ.

ואם כן פשיטות לשון 'בחוקותי תלכו' בא להוסיף שמירת החוקים שאין בהם טעם רק גזירת המלך וחוקותיו. ואשר קיום המצוות אמור להלן 'ואת מצוותי תשמרו', זה קאי על שמירת המצוות שיש בהם טעם, ומנא לן אם כן למידרש 'אם בחוקותי תלכו' – שתהיו עמלים בתורה, וצריך עיון.

ב

בציפייה והשתוקקות המצוה וההילוך שמוסיף בה תמיד – בדין הוא שנוטל שכרו בהאי עלמא

והנראה בעזה"ת, הנה נעמד דו"ז זצלה"ה שם, ובעוד ספרים ומפרשים, בלשון "תלכו", מהו לשון הליכה האמור כאן, שלא אמר הכתוב בפשיטות לקיים החוקים.

אך נראה ענין לשון 'הליכה' בחוקותי, שמוסיף והולך בהם, לא רק בקיום החוקים עצמם לצאת בהם ידי חובת המצוה מצד הדין המחייב בה, אלא מוסיף ומהלך בה תמיד. והיינו "בחוקותי תלכו", שתמיד בכל הליכותיכם תהיו מהלכים בהם. וזה מורה על דבקות הרצון במצוה מצד עצמיות האדם וחפצו, ולא שלאחר יוצא ידי חובתו בעת קיום המצוה, מניחה ועוזבה והולך לו לדרכיו וחפציו, אלא זה עצמו חפצו ורצונו שהוא אחד עם רצון ה'. וז"ש "בחוקותי תלכו", שתהיו מהלכים בהם ומוסיפים בהם תמיד יותר ויותר.

"ואת מצוותי תשמרו", מלשון (בראשית לז, יא) "ואביו שמר את הדבר", שפירש רש"י שם: "היה ממתין ומצפה מתי יבא, וכן (ישעיה כו) 'שומר אמונים', וכן (איוב יד) 'לא תשמור על חטאתי', לא תמתין" עכ"ל.

מבואר בלשון 'שמירה', שמתפרש גם מלשון ציפייה והמתנה לדבר. וכמו כן יתפרש בכאן 'את מצוותי תשמרו', מלשון ציפייה והמתנה מתי יבוא. על דרך שמצינו גבי רבי עקיבא (ברכות סא:): "כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה (דברים ו, ה) 'בכל נפשך', אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו וכו'".

ואף זה מורה על הרצון והאהבה מצד האדם אל המצוה, כשיושב ומצפה עליה, ואינו מסתפק עצמו בקיום היבש דמעשה המצוה, רק ממתין עליה עוד בטרם יחול זמנה, מתי תבוא לידי ואקיימנה.

ונראה פשוט בהא דקיימא לן דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (לעיל ס"ק א), שהדין שייך רק כלפי עצם קיום המצוה, שהאדם מצווה ועומד עליה, ומחויב בה מצד עצם חיותו וקיומו בעולם. שכך סדר עולם נקבע בנתינת תורה לישראל, "היום לעשותם ולמחר לעולם הבא לקבל שכרם", שהאדם עושה ומקיים חובתו בחיי עולם הזה, ושכרו שמור ומתוקן לעולם הבא.

אמנם על ציפייתה של מצוה והמתנה עליה, ובמה שמהלך בה תמיד גם לאחר קיומה, הרי זה לא מגופה של מצוה שהיה מחויב בה מצד המחייב. רק הוסיף מצד עצמו בחפצו ורצונו ודבקות נפשו בה. ובזה נראה דשפיר איכא שכרה בהאי עלמא, ולא שייך כאן דין 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם', שהרי אינה מצד מה שאנכי מצוך, רק האדם מצידו חושק בהשתוקקות נפשו להוסיף ולהלך בה תמיד. וכל שבאה מצד תוספת האדם יותר מאשר אנכי מצוך, יש בה שפיר שכר מצוה בהאי עלמא.

וממילא ניחא תמיהת המפרשים בפרשתנו, שמייעד הכתוב השכר בהאי עלמא. שבהאמור נמצא עיקר כוונת הפרשה לא לעצם קיום חוקותי ומצוותי שזה פשוט, רק מכוון לנקודת פנימיות רצון האדם חפצו ומבוקש נפשו, שיהיו אל החוקים ומצוות לעשות רצון השי"ת. כמו שנתבאר שלכן אמר בלשון 'בחוקותי תלכו', ולא בלשון קיום החוקים בפשוט, כדי שיוסיף האדם ויהלך בהם תמיד, ומשתוקק וכוסף אליהם. ומצד זה הרצון הפנימי שמגלה האדם ומוסיף בה, שפיר ייעד הכתוב שכרו בעוה"ז, ונתתי גשמיכם בעתם, ונתנה הארץ יבולה וכו'.

וכ"ק זקני זצלה"ה בסה"ק דברי בינה פרשא דידן (דף קעג:), הביא חידוש דין הבני ישכר זצלה"ה, שעל ההכנה למצוה איכא שכר בהאי עלמא. וזל"ק: "ואפשר לומר על פי המבואר בספר הקדוש בני יששכר (מאמרי סיון ב, טו), שזה שאיתא במדרש (ויקרא רבה כז, ב) על הפסוק (איוב מא) 'מי הקדימני ואשלם', זהו דוקא בהמצוה גופא. אבל על הכנת המצוה, על זה אין שייך 'מי הקדימני', כיון שעושה הקדמה כל מה שאפשר לו בחוק מין האנושי, עד כאן לשונו הקדוש" עכ"ל, עיין שם מה שפירש בזה לפי דרכו.

ובספה"ק בני יששכר שם פירש בזה לפי דרכו, בפסוק (תהלים סב, יג) "ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". וזל"ק: "הנה כבר דרשו בזה רבים, מהו החסד, כיון שמשלם הגמול כפי מעשהו. ועתה אומר דהכי

פירושו, דהנה כתיב (איוב מא, ג) 'מי הקדימני ואשלם', מי עשה לפני מזוזה ומעקה עד שלא נתתי לו בית, ומי עשה לפני ציצית עד שלא נתתי לו בגד וכו' (ויק"ר כז, ב) וכו'. אם כן השם יתברך הוא העושה קודם, והכל מאתו ית"ש. הנה אמר דוד 'ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו', כאילו היה הכל מעשהו, כאילו הוא היה עושה הבית והמזוזה והבגד והציצית, (כמדומה שראיתי הפירוש הזה)."

ומביא בזה "דברי הרב הגדול חיד"א זלה"ה, בפירוש דבריהם ז"ל זריזין מקדימין למצות (פסחים ד.), "שבכל המצוות אומר השי"ת 'מי הקדימני ואשלם', שנתתי הבית והציצית, "וכן הוא בכל המצוות שהכל נעשה על ידי מעשה השם יתברך, שהוא נתן החפצים של המצוה מקודם. וכתבו הקדמונים, מי שהוא זריז לקיים המצוות, דאינו בסוג 'מי הקדימני ואשלם'. דהנה על ידי הזריזות כביכול הוא מקדים עשות גם כן באפשרות האנושי. וזהו 'זריזין מקדימין למצוות', שיש להם גם כן ההקדמה, הבן, ע"כ דברי הרב ז"ל". ולפי דרכו מפרש הבני יששכר: "והנה לפי זה אם כן יקשה, מאי מרויח העושה בזריזות, כיון דגם מי שאינו עושה בזריזות משלם השם יתברך הכל כאילו היה הכל מעשה האדם. אבל החילוק הוא מה שדקדק דוד לומר 'ולך י"י חסד כי אתה וכו', רצ"ל זה מצד חסדו ית"ש. מה שאין כן מי שעושה בזריזות, אינו בכלל 'מי הקדימני וכו', ונקרא הוא המקדים, כמו שאמרו רז"ל זריזין מקדימין וכנ"ל. ויחוייב לו כל השכר מצד הדין, ואין קטרוג אפילו מצד מדת הדין. ואפילו יש מדת הדין מתוחה בעולם, ישולם שכרו מאתו ית"ש" עכ"ל"ק.

ועיין שם במה שהאריך לפי דרכו בפירוש (שמות יט) "ועתה אם שמוע כו' כי לי כל הארץ", שמפרש 'עתה' על ענין הזריזות למצוה, בהשכמה עלה משה וירד (שבת פו.). ונתן טעם "למה אני מצוץ על הזריזות למצות, כי לי כל הארץ", אם כן כל מה שאתה עושה אני הקדמתי עשות. – על כן תראה להזדרז עשות בהשכמה [כמשמעות לשון 'ועתה', עיין שם], ולא תהיה בכלל מי הקדימני כו', רק תהיה מן הזריזין אשר הם מקדימין, וישולם שכרך בדין" עכ"ל"ק. [ועי"ע שם (מאמר ח אות ח) מעין זה בפסוק שאמר בועז לרות "ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה וכו' (רות ב, יב) עיין שם.

ובנתיב דרכנו התבאר יפה מילתא בטעמא, בחידוש דין זה, שעל הכנת המצוה יש שכר בהאי עלמא, ובטל דינא דמי הקדימני ואשלם, כאשר כל זה בא מצד תוספת האדם מצד חצפו ותשוקתו העצמית, לא מצד המצוה שציווה בו. כאשר הוכיח בכל ההקדמה שעושה 'בכל מה שאפשר לו בחוק מין האנושי', ומזדרז ומשכים בהשכמה להכין עצמו בהכנה מוקדמת אליה. שכל זה אינו מכלל עצמה של מצוה שהקדימו המצווה, כי אם הגברא מצד עצמו הולך ומוסיף ושומר ומצפה עליה, ועל כך בדין הוא שיטול שכרו מצד עצם הדין, ואתי שפיר ודו"ק.

נמצא עיקר מצות "בחקותי תלכו" מתכוון למהות רצון האדם מצד עצמו, שיהיה חפץ נפשו ומבוקשו אל המצוה. ולכן תפס בזה לשון 'חוק', דקאי על החוקים שאין בהם טעם. כאשר העלה הארון עדות הנ"ל (ס"ק א), שהוסיף בזה החוקים שהיצר הרע משיב עליהם, משום שאין טעם בדבר, אלא גזירת המלך וחוקותיו על עבדיו. – אך זה שייך כשהרצון העצמי נוטה מן המצוה ורצון ה', לרצון אחר שמצד הגוף, שבזה יש חילוק בין חוקים למשפטים, שצריך להטעים אליו המצוה כדי למושכו אליה, שהחוק הבא מצד גזירת המלך ואין בו טעם, ימשוך אותו היצר ממנו וישיבנו אחר. – מה שאין כן כשמכוון הרצון מצד עצמו ומהותו לרצון נותן התורה, והתדבק יציר ליוצרו, הרי זה חפצו הטבעי ומהות נפשו וחשקו כרצון שמים, שבזה שווה לפניו חוק ומשפט, ואף את החוקים שאין בהם טעם, ישים עצמו בהם כשור לעול לקיים גזירת מלך עליו, שהתגלה רצון לבו הפנימי לעשות רצון אבינו שבשמים.

ולפיכך בדוקא נקט הפסוק כאן בלשון "אם בחקותי תלכו", שהם החוקים שאין בהם טעם, רק גזירת מלך. שבהם מתגלה ומוכח הרצון הפנימי במהות טבע האדם אל רצון ה' כמבואר.

ג

'עמלים בתורה' היא הדרך להפך מהותו ועצם רצונו ונפשו לרצונה של תורה, ורצון שמים, עד שנעשה הוא עצמו תורה, בבחינת "תורת חיים"

והנה מפרש רש"י "בחוקותי תלכו" – שתהיו עמלים בתורה", נראה לפי דרכנו שבא לפרש הדרך והאופן לקיום 'בחוקותי תלכו', והעצה בדבר, 'שתהיו עמלים בתורה', שבזה מתקיים ומתגלם דין 'בחוקותי תלכו'.

ויבואר בהקדם מ"ש בש"ס (עבודה זרה יט.), במאמר דוד המלך ע"ה (תהילים א, א-ב) "אשרי האיש אשר לא הלך וגו', כי אם בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה. – אמר רבא, בתחילה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר 'בתורת ה' חפצו, ובתורתו יהגה יומם ולילה". והיינו שדורש תיבת 'ובתורתו', לא קאי על השי"ת הנזכר בפתיחת הכתוב 'תורת ה'", כי אם לומד התורה וההוגה בה יומם ולילה, שלבסוף נקראת 'תורתו' על שמו. כדפירש רש"י שם: "נקראת על שמו. של [אותו] תלמיד שטרח בה, כדכתיב 'ובתורתו' דמשמע של כל אדם" עכ"ל.

מבואר שכאשר חפצו ורצונו העצמי לתורת ה', הרי לבסוף אחר שטרח ועמל בה יומם ולילה, נעשית 'תורתו' כדבר השייך אליו והוא הבעלים בה, והרי היא נקראת על שמו.

וכן מפורש במכילתא (בשלח, מסכתא דשירה פרשה א ד"ה אז ישיר משה), שלכן נקראת 'תורת משה', שמסר נפשו עליה נקראת על שמו. וזה"ל: "שכל דבר שאדם נותן נפשו עליו נקרא על שמו, בשלשה דברים נתן נפשו משה עליהם, ונקראו על שמו. נתן נפשו על התורה ונקראת על שמו, שנאמר (מלאכי ג כב) 'זכרו תורת משה עבדי'. והלא תורת אלקים היא, שנאמר (תהלים יט, ח) 'תורת ה' תמימה משיבת נפש'. הא מה תלמוד לומר 'תורת משה עבדי', לפי שנתן נפשו עליה נקראת על שמו" ע"כ.

וביאור טעמא דמילתא, כי בדבר שהאדם עמל וטרח ויגע בו, הרי הוא רוצה ומשתוקק לזה, וכל מאווייו ומגמתו להגיע לזה, ובכך נעשה 'בעלים' בדבר כי הוא שייך אליו וחפץ בו.

וכדיימא לן בפרק המפקיד (בבא מציעא לח.) "אדם רוצה בקב שלו, מתשעה קבים של חברו". ופירש רש"י שם טעמא דמילתא, הגם שבזה נשאר עם קב אחד שלו בלבד, ובשל חברו ירוויח תשעה. וז"ל: "קב שלו, חביבה עליו על ידי שעמל בהן. וקב שישאר לו מהם, הוא רוצה מתשעה קבין של אחרים, שיקח בדמיהן אם ימכרם".

הרי, שבדבר שהאדם עמל וטרח בו, חביב הוא עליו ורוצה וחפץ בו מאוד, ועדיף לו בו קב אחד על תשעה קבים של אחרים. מחמת שנפשו ורצונו מתקשרים ומתחברים בדבר שעמל ויגע בו, וחש שהוא 'שלו' ושייך אליו ובעלים הוא בדבר. ולפיכך כמו כן אחר שהגה בתורתו יומם ולילה, והתייגע ועמל בה, הרי היא 'תורתו' שלו בעצמו, והוא ותורתו אחד, לפי שמסר נפשו עליה נקראת על שמו.

ויש להטעים ביתר עמקות, על פי מאמר כ"ק אא"ז זצלה"ה מהרש"ל מלענטשנא, בפסוקי ההלל (תהילים קטז, טז) "אנה ה' כי אני עבדך, אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי". שמתחנן דוד המלך ע"ה, אנא ה', הלא 'אני עבדך, אני עבדך בן אמתך', והעבד שייך לרבו וכל קניינו שלו, ואם כן הרי שייך אני לך וכולי שלך, ומטבע הדבר לרחם על שלו בעצמו, ובהיותי עבדך בן אמתך הריני שלך וברשותך, ובוודאי תרחם עלי ותפתח למוסרי כו'.

כי דבר שהוא שלו וברשותו הרי הוא חפץ ורוצה בו, ודעתו ולבו נתונים אליו, עד שנעשה שלו.

ובזה מבואר פירוש רש"י בדין, "בחוקותי תלכו – שתהיו עמלים בתורה", שעמלות שאתם עמלים בה, היא תביא אתכם אליה, והיא ההוכחה על 'בחוקותי תלכו', שתהיו מהלכים בה תמיד כמשנ"ת ברעותא דליבא, שיהיה זה עצם נפשכם ורצונכם. כמ"ש (משלי טז, כו) "נפש עמל עמלה לו", שבדבר שהוא עמל בו, ומוציא נפשו עליו, הרי היא 'עמלה לו', ומתקשר עמו ושייך אליו.

ונמצאת 'עמלה של תורה' היא הדרך והיא ההוכחה להתקיים 'בחוקותי תלכו', ומצוותי תשמרו', שיהיה עיקר רצון נפשכם ומבוקש לבכם אליהם, לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

ויבואר בזה, מ"ש בפ"ג דמכות (כב:): "אמר רבא, כמה טפשאי שאר אינשי, דקיימי מקמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה. דאילו בספר תורה כתיב (דברים כה, ב) 'ארבעים', ואתו רבנן בצרו חדא" ע"כ.

למדנו מדברי רבא, דגברא רבה גדול מספר התורה בעצמו, ולכן טפשאי שאר אינשי העומדים מפני ספר התורה כדין, ומבטלים מצות עשה דאורייתא דקימה דגברא רבה, כמו שאמר הכתוב (ויקרא יט, לב) "מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן, ויראת מאלקיך אני ה'". שכוחם של רבנן חכמי התורה גדול מספר תורה, שבספר התורה נאמר 'ארבעים יכנו', ובכח רבנן חכמי ישראל והצדיקים לפחות המלקות, ואתו רבנן בצרו חדא, כמו שדרשו בה (שם): "במספר ארבעים, מנין שהוא סוכם את הארבעים".

ובהאמור מבואר עומק טעמא דמילתא, משום שחכמי התורה הם עצמה של תורה, לא רק 'ספר' שהתורה נכתבת ונרשמת בו, כי הם עצמם גופה של תורה, וחכמתם היא גופה חכמתה של תורה, ורצונם הוא גופא רצונה של תורה ורצון שמים.

וכמו שנתבאר טעמא, שאחר שהם 'עמלים בתורה' ועצם חפצם ורצונם להגות בה יומם ולילה, הרי היא נעשית שלהם ממש והם בעלים בדבר, ותורתם ורצונם וחפצם הכל אחד בייחוד רצון של מעלה, ומכיון שמסרו נפשם עליהם נקראת על שמם. ונמצאו חכמי התורה התגלמות מציאות "תורת חיים", שהיא תורה חיה וקיימת המהלכת ופועלת עלי אדמות, וכל עשיותיהם ודיבוריהם ורצונותיהם הכל נובע מתורה עצמה, שהיא תורת חיים, הפועלת בעצמם ובנפשם ובכל העולם.

ויבואר על פי מעשה, שנשאל פעם הגאון רבי מאיר אריק זצלה"ה, בעמ"ס שו"ת אמרי יושר, שהיה מגאוני וגדולי קברניטי הדור בזמנו, והיו מריצים אליו שאלות מכל העולם, וממנהיגי עולם היהדות. והנה היה הגאון מחסידי רוז'ין, והיה נוסע כסדר לרבו הקוה"ט הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זצלה"ה בן קדוש ישראל מרוז'ין זי"ע. שכידוע לא היו צדיקי בית רוז'ין מראים חוצה צדקותם ותורתם הפנימית, ובעין חיצונה מנותקת לא ראו

בהם כלום. – ועל כך נשאל פעם, כיצד יתכן בגאון כמותו, שכל התורה לפניו בגאונות וגדלות עצומה, ותשובותיו מקיפים כל עניינים עמוקים שבכל התורה, שיהיה נוסע להסתופף בצל רבו הק' בצ'ורטקוב כתלמיד מובהק לפני רבו, כשאין רואים ואין שומעים שם ולא כלום.

ובתשובתו הגאונית נתן הגדרה ברורה ונוקבת בזה, וכה ענה להם: הנה מצד עצמי עם כל ידיעת התורה שיש בי, הכל בגדר 'תלמוד תורה', להתייגע ולעמול ללמוד את התורה ולפרשה, לאסוקי שמעתא להלכתא, ולגלות יותר ויותר עמקיה מני ים. – אך הרבי הקדוש הוא מגדר אחר לגמרי, שהוא בחינת 'תורה' עצמה, שעצם מהותו וכל חיותו היא תורה בעצמה, ולא בגדר לימודה של תורה, ודוק"ה.

והיינו כמבואר, שישנה מדרגה גבוהה ונעלה, אחר שכל עצמו נפשו ומאודו מסורים ונתונים אל התורה, ואין בו שום צד פניה אחר פונה מן התורה כלל, שנעשה הוא עצמו "תורה". ולכן טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה, ואינם עומדים מפני רבם ומפני גברא רבה, מחמת שעצם מהותם מזוכך ומצוחצח כל כך, שנעשה הוא עצמו תורה, וזו "תורת חיים" בעצמה ומהותה כמבואר.

והתיישב בזה פירוש רש"י 'בחקותי תלכו' – שתהיו עמלים בתורה', שלפי המבואר בזה מתקיים ענין 'בחקותי תלכו', שיהיה הוא עצמו תורה מוסיף ומהלך בה תמיד, על ידי העמלות שעמל בתורה ומתייגע בה עד שנעשית שלו ונהפך לעצם מציאותו כמבואר.

ד

"ועשיתם אֹתָם", שתעשו את עצמכם לפני, להפוך עצמו ומהותו במציאות של תורה

ומהשתא דאתינן להכי, יבואר אל נכון דברי המדרש הסתומין שפתחנו (לעיל ס"ק א), בדרשת רבי חנינא בר פפי, "ועשיתם אתם, [קרי ביה אֹתָם], אם שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם". שבפשוט אינו מובן, מהו 'עשיתם עצמכם', ומה שייך כלל אדם עשוי שיעשה את עצמו, וכיצד עושה את עצמו.

אך בהאמור הרי זה מבואר היטב, והמדרש בלשונו ברור ובהיר, שבשמירת התורה שבהאי פסוק דקאי המדרש 'אם בחוקתי תלכו וגו', שתהיו עמלים בתורה, שייך שפיר בחינת "עשיתם עצמכם", שהאדם עושה את עצמו נפשו ומהותו, מתוך עמלה ויגיעתה של תורה שחופר והוגה בה תמיד, ונותן נפשו עליה, שהרי זה עושה את עצמו כעצמה של תורה, ונשתנה ונתהפך עצם חפצו ורצונו אל הטוב. וכמו שנעשה לפנינו אדם מחודש, שמתחילת טבעו של אדם וגופו יש בו רצון עצמי, ונפשו ומהותו לפי גופו וחיי עולם הזה שנתון בו. אבל "אם שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם", שבזה עושה האדם את עצמו תורה, ועל כך ציוה הכתוב בדין "ועשיתם אֹתָם", שתעשו את עצמכם לפני, ותהפכו רצונכם ומדות נפשכם בדרך הטוב והישר כרצונה של תורה.

על דרך מאמר הרה"ק מוהרמ"מ מרימנוב זצלה"ה, [הובא בסה"ק חלקת יהושע פרשא דידן (דף פ:) משמו]. וכן כתב בסה"ק אוהב ישראל (ליקוטים חדשים פרשת לך), וזל"ק: "כי אברהם אבינו ע"ה מאז הכיר את הבורא ב"ה וב"ש, שיעבד נפשו ורוחו ונשמתו לעבודתו יתברך שמו, שלא לעשות שום תנועה קלה באחד מאבריו להנאת עצמו, וכל כוונתו היה לעשות נחת רוח ליוצרו. ועל ידי זה נתקשרו כל הרמ"ח איבריו בשורש העליון להיות מרכבה להשכינה הקדושה, ועל ידי האיברים השיג את כל מצות התורה. כי רמ"ח איברים של אדם הם רמ"ח מצות עשה, ושס"ה גידיו הם מצות לא תעשה. ועל ידי כל אבר ואבר נגלה לו שורש המצוה השייך לאותו אבר. ולזה קודם שמל את עצמו לא נתגלה לו שורש מצות מילה, כי עדיין היה אז האבר מכוסה. ואחר כך כאשר חתך את הערלה, אז ראו עיניו שורש המצוה הזאת על ידי אבר השלם והבן".

"ועל פי זה נוכל לפרש הפסוק (בראשית כב, י) 'וישלח אברהם את ידו, ויקח את המאכלת לשחוט את בנו'. ולכאורה תיבת וישלח אברהם את ידו הוא למותר, ולא היה צריך לכתוב רק ויקח את המאכלת. ועוד איך שייך ענין שליחות אצל יד, הלא הדבר תלוי ברצון אדם לעשות עם איבריו כרצונו".

"אך הפירוש הוא כאשר אמרנו, כי כל עשיות של אברהם אבינו ע"ה לא היה להנאת עצמו, בלתי לה' לבדו. ובזה נתקשרו כל רמ"ח איבריו לעבודתו יתברך. והנה כאשר רצה אברהם אבינו ע"ה להעלות את יצחק בנו עולה לה', וזה לא היה רצון הבורא, רק להעלותו ולא לשחוטו. לכך היה צריך אברהם אבינו ע"ה לכופף את ידו לעשות שליחותו, וזהו וישלח והבן" עכ"ל"ק.

והיינו ממש כמבואר, שנתהפך עצם גופו ונתקדש ונזדכך למציאות רצון השי"ת בלבד, עד שמצד טבע גופו ועצם ידו, לא היתה מסוגלת מצד עצמה לעשות פעולה כנגד רצון של מעלה. אף שלא ידע עדיין מכך, והיה חושב המצוה לשחוטו. מכיון שאמיתת הרצון היתה 'העלהו שם לעולה' (שם ב), ולא שחטוהו, היה צריך לכופף את ידו לפעולה שהיא נגד טבע רצונה של מעלה, ולשלוח אותה כדי ליקח את המאכלת.

כי אחר שנזדכך גופו של הצדיק כל כך, הרי נתהפך עצם טבעו ומהותו שלא יהיה ביכולתו לעשות דבר הנוגד לאמתה של תורה.

כענין המסופר על הגאון זצלה"ה, כשהיה עוסק בהיתר עגונה אחת, ומשסיים בירורה של הלכה בדת של תורה, עלה למסקנא דהלכתא להתירא. ומשנטל הקולמוס בידו להעלות על גבי הגיליון תשובת אותה הלכה, ולפרוס משנתו בבירור היתר העגונה, נשפכה כל קסת הדיו והתרוקנה מתכולתה, ולא היה ביכולתו לכתוב כלום. ואדהכי והכי בא הרוג ברגליו, ונודע שבעלה חי וקיים. ולפיכך לא היה מסוגל להעלות בתורה דבר שאינו אמת, כי מצד עצם גופו ומהות טבעו ועולמו היה מנוגד לפסק של תורה שאינו אמת.

וכן ידוע מכמה צדיקים קדושי עליון, שהיו חשים ומרגישים בדבר שאינו של תורה, ומן השמים שמרו עליהם בדבר, ולא היו מסוגלים בשום אופן לעשות דבר איסור, אם באכילה או בשאר עניינים כנודע. על דרך שאמרו רז"ל (חולין ז. גיטין ז. וש"נ) שאין הקב"ה מביא תקלה על ידי הצדיקים, ואפילו בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן עישה"ה הענין.

והיינו מחמת שעצם גופם ואיבריהם הגשמיים נהפכו לרוחניים כמו נשמתם, ונתפרד מהם כל זיק יצר הרע, ורצון הגוף הנמשך מטבעו אל הגשמיות, שנתהפך היצר הרע עצמו לטוב, וכל מהותם מתחילה ועד סוף בקדושה של מעלה. על דרך שכתב בסה"ק 'אורח לצדיק' מהרה"ק הרבי ר' אלעזר מליזענסק זצלה"ה (פרשת תזריע), וזל"ק: "כמו ששמעתי מא"א מו"ר זצלה"ה [הוא הרה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע] שאמר כמה פעמים, הלואי שיהיה לבני אדם נשמה מזוככת כמו הגוף שלו" עכל"ק.

ונמצא אם כן עצם רצון גופם והתשוקה הטבעית שלהם נמשך לרצון של מעלה בהשתוקקות וציפייה תמיד אל המצוה. כמו שכתב כ"ק אא"ז זצלה"ה בתולדות אדם (פרשת וירא) וזל"ק: "וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים וגו' (בראשית כא, ד). אאדומו"ר זצלה"ה זי"ע [מהרש"ל מלענטשנא] אמר, מה הלשון 'שמונת ימים', הוי ליה למימר שמונה ימים. אך נראה הענין הוא, שאברהם אבינו עליו השלום היה משתוקק למצוה זו כל שמונת ימים, מתי יבוא לידי ואקיימנה, שהיה מצפה ומחכה כל השמונת ימים ולילות לקיים המצוה הזאת. כמו ששמעתי בשם כבוד הרב הגאון הקדוש אלקי מבארדיטשוב זצלה"ה זי"ע, בעת שהיה מגיע למצות לולב ואתרוג, היה נעור כל הלילה, ושאג כארי ורקד ושמה, מי יתן ויגיע הזמן שאטול הלולב והאתרוג לידי, ולברך עליהם."

"כך אברהם אבינו עליו השלום, היה מתלהב וחושק למול את בנו יחידו, שהוא היה הראשון נמול לשמונה ימים. לזאת כתיב 'שמונת ימים', שהיה מצפה למצוה זו כל שמונת הימים, מיום הראשון עד יום השמיני, משום הכי היה נחשב כל יום מהשמונה ימים כאילו היה מקיים בו מצות מילה" עכל"ק.

ומעין זה כתב בסה"ק רמתים צופים (פירוש תנוד"א מערכות רבותיו הצדיקים סימן ב, ס"ק יט) על רבו המהרש"ל מלענטשנא זצלה"ה זי"ע, וזל"ק: "לא אוכל לעצור במילין, מלרשום לי למזכרת, מה שראיתי בעיני את חיבוב המצוה שלו. כשתפס האתרוג היו הכל רואים שכמעט שכלתה נפשו להמצוה, והיה מנשק האתרוג בכל פעם בעת אמירת הלל. וכל החג היה התיבה עם האתרוג מונח על שולחנו לפניו, וכל כך היה מסתכל בו באהבה רבה. וכן היה נוהג בשופר שהיה מונח לפניו כל ימי אלול, וכל פעם לקחו בידיו אל פיו כמו שרוצה לתקוע בו. גם היה נוהג בעת שישב על השולחן בליל שבת קודש הביט בהחלות, ומחמת חיבוב המצוה לא עצר כח מלנשק בהם. ופעם אחת אזדמן מילתא שהיה רב אחד אצלו על שבת קודש, וכשראה זאת לקח הרב חלה אחת קטנה מהי"ב חלות, ונשק גם כן אותו, ומאז והלאה לא נשק עוד" ע"כ. [עיין עוד בהערת המהדיר בסה"ק תולדות אדם שם].

וגדר טבע הנשמה בזה, הוא ממש כגדרי טבע הגוף וצרכיו, שכשהאדם רעב וצמא מאוד, שזה עידן לא בא אל פיו המאכל או המשקה, הרי גופו דורש וטובע את שלו, והוא רעב וצמא ומשתוקק מאוד אל המאכל הגשמי. וכן הוא ממש בטבעי הנשמה, שמצד עצמה רעבה וצמאה וכוספת מאוד לתורה והמצוה. כד"א (עמוס ה, יא) "לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמע את דברי ה'". רק שצריך להתגלות בו טבעי הנשמה, ולהפוך עצמו ומהותו כטבעה של נשמה ולא כטבע הגוף.

כמו שכתב בזה זקני זצלה"ה בדברי בינה (פרשת חוקת), וזל"ק: "הנה באמת שכמו שאדם התאב למזון הגשמי למלא תאוותו, שהתאוה היא בלי שום טעם ודעת כלל, כי אם שנפשו הבהמית היא ממשכת אותו לזה למלא תאוותו, והוא כך בטבע בלי שום הבנה ושכל כלל. כן הוא על דרך משל בנשמת האדם, ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, אשר בתוכה היא משתוקקת לקיום התרי"ג מצות התורה, שהיא כנגד איבריה וגידיה, שהוא מזון הנשמה והשתוקקות הנשמה. לזה היא גם כן בלי שום טעם ודעת כלל, מאחר שהוא מזון והחיות לנפש הרוחני. והוא מכל שכן ממזון הגשמי, שנפש הבהמית היא מתאוות לכל הדברים, למלאות תאות נפשה. מכל שכן הנשמה אשר היא באמת, נחצבת ממקור חוצבה מתחת כסא הכבוד. וקודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד אינון, וממילא שהיא מתאוית ומשתוקקת לקיום התורה והמצוות שהוא מזון וחיות הנשמה" עכל"ק.

המורם, כוונת פרשא דידן "אם בחקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אתם", לא בקיום היבש של התורה והמצוה, במה שנצרך לצאת ידי חובתו, אלא נוקב אל נפשו ורצונו, שיהיה מהותו וטבעו מהלך תמיד בחוקות התורה, משמר ומצפה אל התורה. 'ועשיתם אתם', לעשות עצמכם לפני כרצונה ומהותה של תורה, שהגוף כמו הנשמה חפצים ומשתוקקים לרצון שמים.

ועל כך נתן רש"י הפירוש והדרך כיצד הוא מתקיים, על ידי "שתהיו עמלים בתורה", שעמל התורה מביא את האדם לכל זאת, ובכוחה של תורה שעמל והתייגע בה להפוך את עצמו, ולהביא אליו כל ברכה טובה. על דרך שפירש אא"ז היהודי הקדוש זצלה"ה מפשיסחא (יהודי הקדוש עה"ת עקב דף קנה), וזל"ק: "ואין לנו שיור רק התורה הזאת" (פזמון זכור ברית לרבנו גרשום מאור הגולה). שמעתי בשם הרב הקדוש היהודי זצ"ל מפרשיסחא, שאמר, כיון ששייר לנו את התורה - יש לנו הכל. כיון דמן התורה נוכל לבוא לכל המדרגות שהיה מקדם, ולגלוי שכינה" עכל"ק.

והיינו, שמפרש דלא כמשמעות הפשוט, שעתה שכל מחמדי העיר הקודש והמחוזות היו לחרפה ולביזות רח"ל, וכל מחמדיה טבועות וגנוזות, לא נשאר בידינו כלום רק התורה הזאת. - אלא שמן התורה שוב יש בידינו הכל בחזרה, כי ממנה נבוא אל כל מחמדיה ולגילוי השכינה הקדושה וכו'. כאשר הארכתי בביאור זה בכמה מקומות, שמן התורה הקדושה תורת חיים, יוציא כל ברכה וטובה שבעולם, בין ברוחניות ובין בגשמיות. וממילא כשם שיש בה "לכל בשרו מרפא" (משלי ד, כב), כמו כן בוודאי היא מרפא לכל נשמתו, לטהרה ולצחצחה, "כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל מזוהמתם, ולתקן את נפשותינו ורוחותינו מכל סיג ופגם, ולטהרנו ולקדשנו בקדושתך העליונה" (תפילת ספיה"ע). שהכל מכוחה של תורה 'שתהיו עמלים בתורה', והיא מביאה ומגלה רצון הטבעי של הנשמה, להפוך חומר לצורה, בזיכוך השלם.

שוב הראוני בסה"ק חלקת יהושע פרשא דידן (בחוקותי פ:): שכתב וזל"ק: "גם מרמז [שתהיו עמלים בתורה], כמ"ש בשם הרבי מרימנוב זצלה"ה על ויקח את המאכלת (כמו שהובא לעיל). וזה 'שתהיו עמלים', כמו בעמל עצמו יש לו חשקות, כך יהיה לנו חשקות לתורה. וזה 'תלכו' אף לאחר הליכה ישאר רושם דקדושה. וז"ש במדרש (פרשה זו): 'ושמרתם ועשיתם, מעלה אני עליכם כאילו עשיתם עצמכם', שתהיו במדרגה שיהיה לכם כיסופין דקדושה, וזה (במדרש פרשא דידן לה, א) 'ורגלי מוליכות אותי לבית הכנסת' עכל"ק.

והן הדברים אשר דיברנו, שכשאתם עמלים בתורה הרי הוא מוכיח שיש לכם חשקות לתורה, כי האדם עמל בדבר שיש לו בו חשקות. ובמילא 'בחקותי תלכו', שאף לאחר הליכה ישאר הרושם, כמו שנתבאר שמוסיף והולך בחקותי תמיד, ובכך עשיתם אתם את עצמכם, שיהיה עצם טבעכם ומהותכם במדרגת כיסופין דקדושה. ובזה פירש שלכן 'רגלי מוליכות אותי לבית הכנסת', משום שלשם הוא כוסף וחושק, שנעשה מעצם טבעו ורצונו.

תו הראני בני הר"ר יוסף יצחק דוב הי"ו בסה"ק תפארת שלמה בפרשא דידן, וזל"ק: "אם בחקותי תלכו וגו' ושמרתם ועשיתם אותם וגו'. דקדקו המפרשים ז"ל, הלא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כו', היום לעשותם ומחר לקבל שכרם וכמ"ש ז"ל. אך נראה, דהנה בעבודת הבורא לפעמים עושה האדם המצוה בתשוקה גדולה, בדחילו ורחימו כמבואר בסה"ק. וכמ"ש בתהלים (יט, יא) הנחמדים מזהב וגו', 'ששתי כעל כל הון' (שם קיט, יד), וכהאי גוונא טובא. והאנשים ההם נקראים 'שומרי מצות', כמ"ש 'ואביו שמר את הדבר', מצפה מתי יגיע לידו המצוה. ומחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה והוה כאלו עשה המעש' מצוה. והנה שכר המחשבות ותשוקה קודם שיבא לידי מצוה גם כן נחשב למצוה. והנה שכר המחשבות ותשוקה למצוה קודם למצוה אנו אוכלים בעוה"ז. אבל שכר עשיית המצוה אותם המצות שבאו לידי העשייה הם הנשארים לעה"ב. ולזה אמר 'אם בחקותי תלכו', דהיינו שכר הליכה ומחשבות שלכם הוא בהמצוות. 'ושמרתם', דהיינו מצפים מתי יבא לידי ואקיימנו. 'ועשיתם אותם', ואחר כך באו לידי העשיית המצות. אזי נוטלים שכר המחשבות והתשוקה להמצוות קודם לעשייתם וכו'" עכל"ק עי"ש.

והרי שכתב ממש כמבואר בעזה"ת, ששכר תשוקת המצוה אוכלים ישראל בעולם הזה. - ועל כך נתן רש"י ז"ל העצה 'שתהיו עמלים בתורה', שבעמלה של תורה ויגיעתה מזדכך עצם הרצון והתשוקה אל המצוה ואל הקדושה כמבואר.

וכן תהיה תורתו של מלך המשיח, כאשר "תורה מאתי תצא" (ישעיה נא, ד), שתתגלה פנימיותה של תורה בהתגלות מתוככי ליבם ונפשותם של ישראל, ותזכך ותטהר כל גופם הגשמי, להתהפך לרוחני, שיהיה עצם רצון ליבם לקדושה לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו תמיד.

ויהי רצון שנזכה להתקיים בנו כן, ולביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

לקבלת הגליון מידי יום רביעי למייל שילחו ל m0732951213@gmail.com